

RAAP Adviesdocument 1254

Type onderzoek	:	bureauonderzoek
Toponiem plangebied	:	Herinrichting St. Vincentius te Udenhout
Plaats	:	Udenhout
Gemeente	:	Tilburg
Provincie	:	Noord-Brabant
Opdrachtgever	:	VOF Udenhout Vincentius
RAAP-projectcode	:	UDSCHO
Auteur(s)	:	D. te Kiefte
Versie	:	3 maart 2022

Inleiding

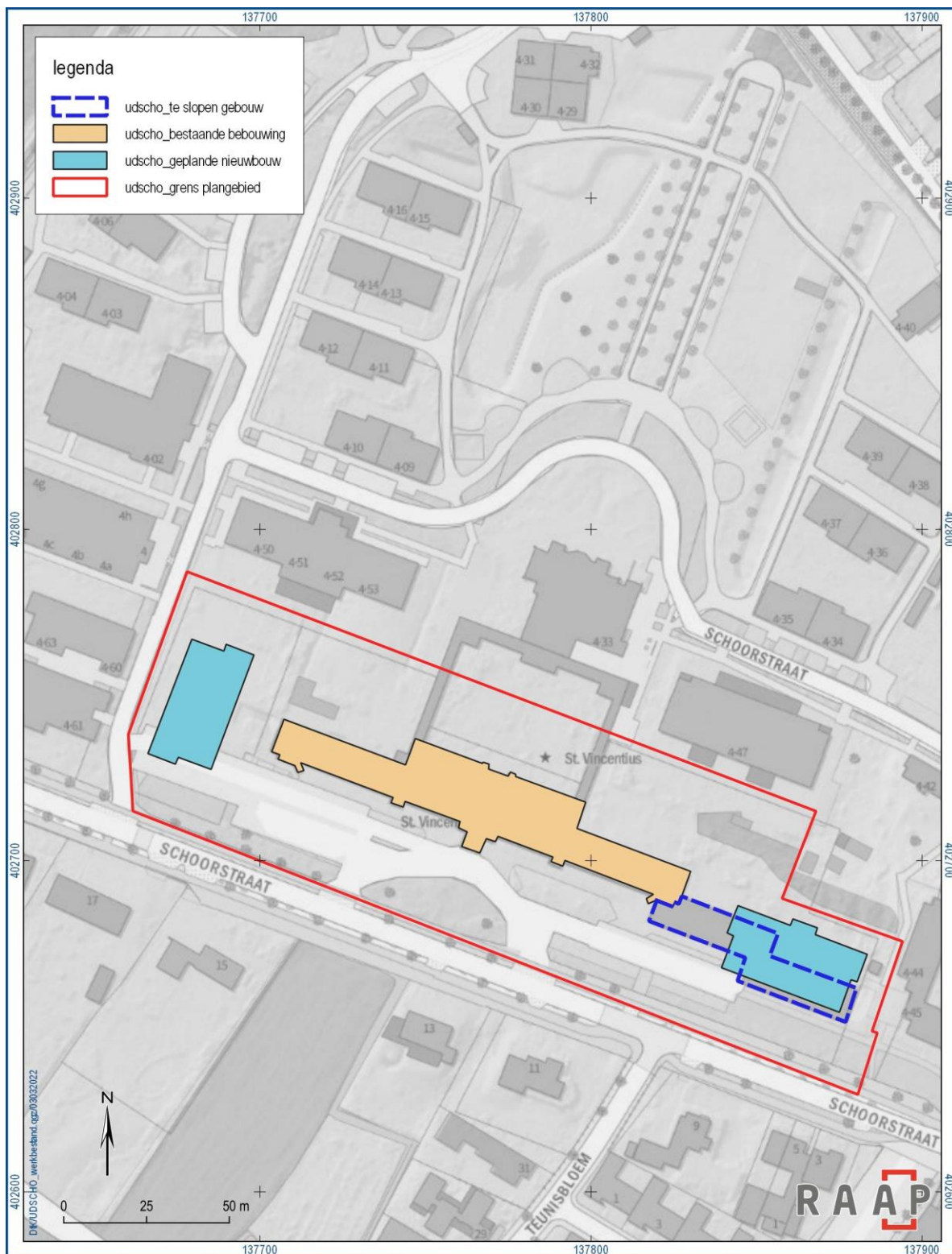
Aanleiding en motivering

In het plangebied St. Vincentius te Udenhout wordt een herinrichting gerealiseerd van de bestaande gebouwen en het omliggende terrein (zie figuur 1). Hierbij worden twee bestaande vleugels uit 1926 gesloopt aan de oostzijde van het hoofdgebouw (zie figuur 2). Daarnaast worden zowel ten oosten als ten westen van de bestaande bebouwing twee nieuwe appartement complexen gebouwd. De ingrepen kunnen leiden tot verstoring van de bodem en eventueel aanwezige archeologische vindplaatsen.

In dit adviesdocument wordt nader ingegaan op de archeologische verwachting, de geplande ontwikkeling en de bestaande bebouwing. Op basis hiervan zal een advies volgen over de noodzaak voor archeologisch vervolgonderzoek.

Figuur 1. De locatie van het plangebied (in rood) en de ligging in Nederland (zie inzet).

Figuur 2. De herinrichtingsplannen voor het St. Vincentius (bron: opdrachtgever, nabewerking door RAAP).

Archeologische verwachting

Vindplaatsen en onderzoeken

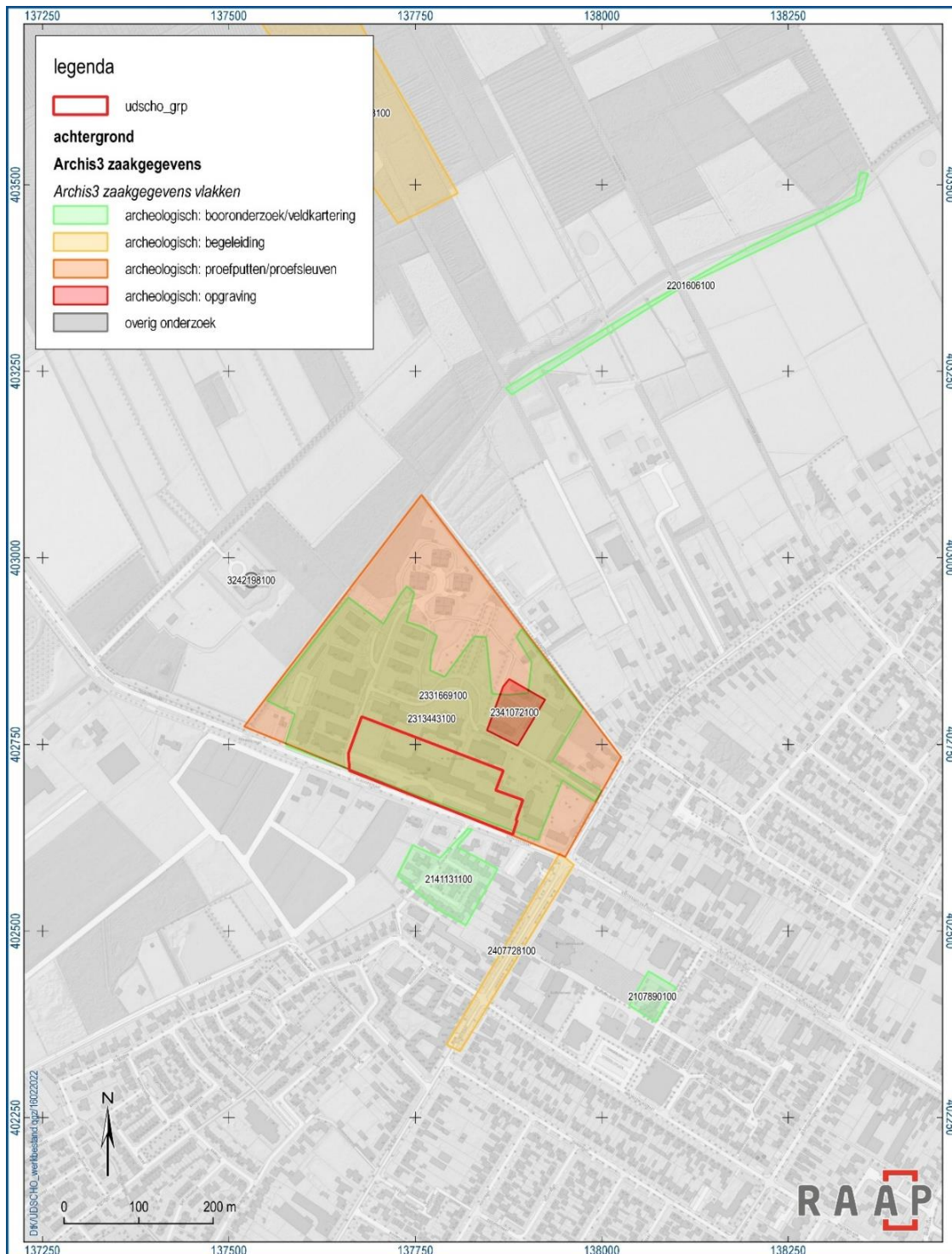
In het plangebied zijn geen archeologische monumenten of reeds bekende vindplaatsen aanwezig. In de directe omgeving (straal ca. 500 m) zijn echter meerdere archeologische onderzoeken uitgevoerd. Deze onderzoeken geven een goed beeld van de verwachting voor het onderhavige plangebied. In de onderstaande tekst worden de meest relevante onderzoeken en hun resultaten kort toegelicht; in tabel 1 en in figuur 3 staat een overzicht weergegeven.

Type onderzoek	zaakidentificatie	Complex	Vondsten	Locatie t.o.v. plangebied	Literatuur
Bureauonderzoek	2305935100	n.v.t.	n.v.t.	0 m (in plangebied)	Van Putten 2010
Booronderzoek (verkennd)	2313443100	n.v.t.	Verbrand bot en leem, houtskool, aardewerk, fosfaat	0 m (in plangebied)	Miedema 2011
Inventariserend proefsleuvenonderzoek en waarderend booronderzoek	2331669100	Nederzetting vroeg-Romeinse tijd	Aardewerk en natuursteen	1 m noord	Pronk 2012
Opgraving	2341072100	Nederzetting ijzertijd - Romeinse tijd – vroege middeleeuwen	Aardewerk, glas, natuursteen, metaal, slak, dierlijk bot, hout.	60 m noord	Pronk 2014
Booronderzoek (verkennd)	2141131100	n.v.t.	n.v.t.	14 m zuid	Van Suijlekom 2003

Tabel 1. Overzicht reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek in of nabij het plangebied.

Een groot deel van het St. Vincentiusterrein is in het verleden reeds heringericht voor nieuwbouw. Hierbij is ook het onderhavige plangebied bestudeerd in een bureaustudie. Dit was de basis voor een verkennend booronderzoek (ook binnen onderhavig plangebied) en een inventariserend proefsleuvenonderzoek, gevolgd door een opgraving, 60 m ten noorden van het huidige plangebied. Het booronderzoek toonde aan de oostzijde van het plangebied een intact esdek aan met daaronder een cultuurlaag. De indicatoren wezen op de aanwezigheid van een mogelijk nederzettingsterrein uit de ijzertijd tot late middeleeuwen. De indicatoren in de boringen bestonden uit verbrand bot en leem, houtskool, aardewerk en fosfaat. De resultaten van het proefsleuvenonderzoek toonden vervolgens een vroeg-Romeinse vindplaats aan, ter plaatse van deze vindplaats is de opgraving uitgevoerd (zie ook figuur 3). In de proefsleuven op de rest van het terrein werden geen behoudenswaardige archeologische resten aangetroffen.

Tijdens de opgraving zijn nederzettingssporen uit de ijzertijd en Romeinse tijd aangetroffen, bestaande uit paalsporen, kuilen, greppels en waterkuilen. Tevens is een waterkuil uit de vroege middeleeuwen (Karolingische tijd) opgegraven. De sporen werden afgedekt door een esdek en een oude akkerlaag, waarvan de basis in vrijwel de gehele opgraving nog intact was.

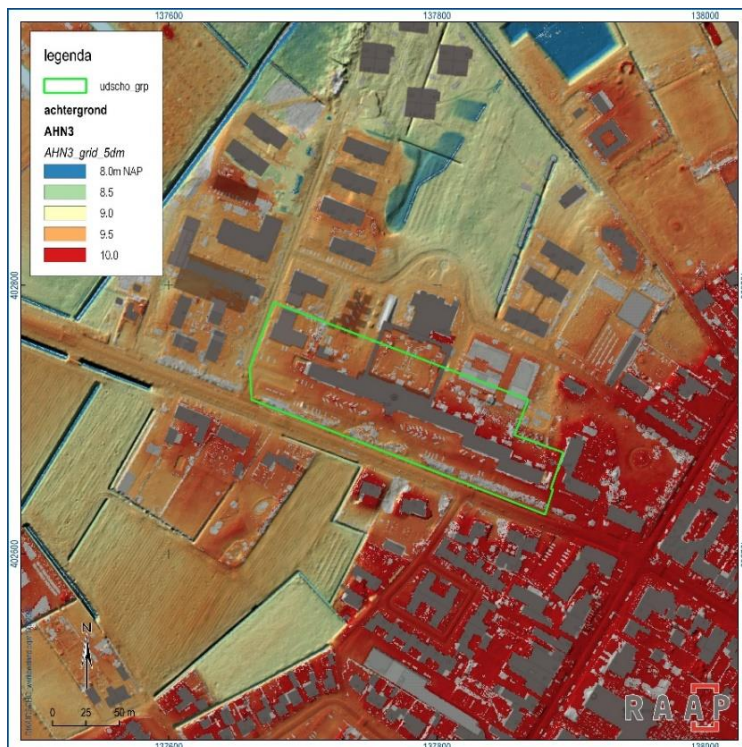
Figuur 3. De reeds uitgevoerde veldonderzoeken (excl. bureaustudies) in of nabij het plangebied in een straal van circa 500 m (bron: Archis3).

Archeologische verwachting

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Tilburg staat het plangebied aangemerkt met een onbekende archeologische verwachtingswaarde.¹ In het bestemmingsplan 'Udenhout beschermd dorpsgezicht' heeft de locatie een dubbelbestemming Waarde Cultuurhistorie.² Dit houdt in dat bodemverstorende activiteiten niet zonder vergunning mogen plaatsvinden indien zij de ondergrenzen van 30 m² en 0,5 m –mv overschrijden. Op basis van het reeds uitgevoerde bureauonderzoek³ en de veldonderzoeken⁴ kan een archeologische verwachting voor het huidige plangebied worden opgesteld. Op basis van de bureaustudie uit 2010 heeft het huidige plangebied een hoge archeologische verwachting gekregen.

Bodem⁵

Het plangebied bevindt zich in het zuidelijke dekzandgebied van Nederland, op de overgang van een hoger gelegen dekzandrug naar een lager gelegen dekzandvlakte. Het plangebied is relatief hoog gelegen (circa 9,2 m + NAP: zie figuur 4). Het plangebied ligt op een dekzandrug, met zogenaamde Brabantsleem in de ondergrond. In het plangebied wordt een hoge zwarte enkeerdgrond (esdek) verwacht. Dat is een bodem die vanaf de middeleeuwen is ontstaan als gevolg van het opbrengen van (plaggen-)bemesting op akkers. Tijdens de opgraving in 2011 is er een dergelijk esdek aangetroffen. De archeologische sporen werden zichtbaar na het afgraven van de daaronder liggende cultuurlaag, in de top van de natuurlijke bodem, gemiddeld 0,7 – 1 m –mv. De sporen waren zowel aanwezig in het dekzand als ook in de zones met de Brabantsleem.

Figuur 4. Het plangebied geprojecteerd op de hoogtekaart van de AHN3 (bron: www.ahn.nl).

¹ Gepubliceerd in 2003 als ArWaTi.

² Bestemmingsplan Udenhout beschermd dorpsgezicht (NL.IMRO.0855.BSP2008017), ingezien via ruimtelijkeplannen.nl.

³ Van Putten 2010.

⁴ Miedema (2011), Pronk (2012) en Pronk (2014).

⁵ Tekst gebaseerd op Van Putten 2010.

Op basis van de ouderdom van de afzettingen kunnen binnen het plangebied archeologische resten aanwezig zijn vanaf het laat-paleolithicum tot heden. Het betreft een relatief hoog gelegen gebied in de nabijheid van watervoerende dalen. Dergelijke terreinen vormden gedurende de steentijd, maar ook gedurende latere perioden, aantrekkelijke vestigingsgebieden.

Archeologie

Tijdens de veldonderzoeken naast het plangebied zijn nederzettingssporen aangetroffen uit de periode ijzertijd- vroege middeleeuwen, evenals enkele losse vondsten uit het neolithicum. De oude akkerlagen/cultuurlagen dateren vermoedelijk uit de Romeinse tijd; het esdek vermoedelijk uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd.

Historie

Van de huidige gebouwen behoort alleen het hoofdgebouw met de zijvleugels nog bij de eerste bouwfasen uit 1927-1929. Het middendeel van het hoofdgebouw met entree met watertoren en de vier traveeën aan weerszijden van de entree tot de half rond uitgebouwde hoekrisalieten is inmiddels bestempeld tot Rijksmonument. In 1981 wordt aan de westzijde een aanbouw gebouwd, die door middel van een corridor met het hoofdgebouw is verbonden (zie figuur 5). In 1998 is op kaarten te zien dat de aanbouw is vervangen door twee afzonderlijke gebouwen aan de westzijde van het hoofdgebouw. Inmiddels zijn de gebouwen aan deze zijde van het hoofdgebouw in de eenentwintigste eeuw gesloopt.

Figuur 5. Het plangebied geprojecteerd op de topografische kaarten van 1958, 1981, 1998 en 2020.

Bodemverstoringen

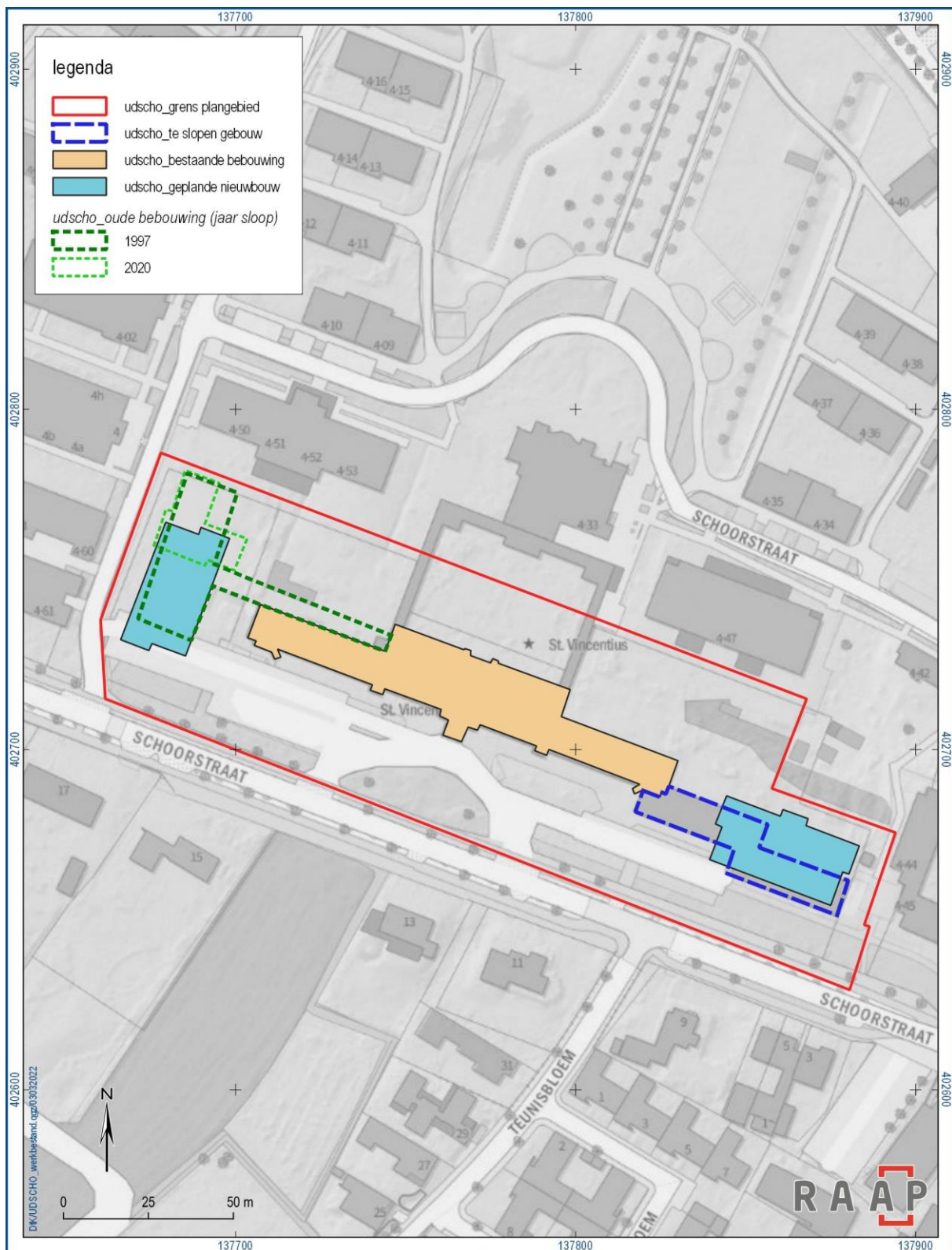
Het booronderzoek in het plangebied uit 2010⁶ is goed bruikbaar voor een inzicht in de gaafheid van de bodem van de zone waar tot nu toe geen gebouwen hebben gestaan. In bijlage 1 is de boorpuntenkaart uit 2010 van BAAC met een indicatie van de bodemverstoringen toegevoegd (hierop is het huidige plangebied aangegeven met een blauwe lijn). In boring 16 en boring 22 ((westzijde huidig plangebied) is de bodem verstoord tot in de top van de C-horizont op 0,85 – 1 m –mv (8,59 – 8,48 m⁺ NAP). Op deze locaties zouden diep ingegraven archeologische sporen zoals water- of beerputten eventueel nog aanwezig kunnen zijn. In boring 32 en boring 36 (oostzijde huidig plangebied) is een esdek aangeboord met daaronder een cultuurlaag. Een eventueel sporenniveau in de top van de C-horizont (dekzand) kan hier nog vrijwel volledig intact zijn. De top van de C-horizont is in boring 32 gelegen op 1,7 m –mv (7,90 m⁺ NAP) en in boring 36 op 1,2 m –mv (8,54 m⁺ NAP). Opvallend is dat de oorspronkelijke top van de C-horizont aan de westzijde oorspronkelijk hoger lag dan aan de oostzijde van het plangebied. De hoogste delen lijken te zijn verstoord / afgetopt, terwijl op de iets lager gelegen oostelijke delen de archeologische resten nog goed intact zijn.

De bebouwing in het plangebied heeft ongetwijfeld tot bodemverstoringen geleid (zie ook figuur 6). Van twee gebouwen zijn bouwtekeningen aanwezig waardoor van die locaties de verstoringsdieptes kunnen worden bepaald. De eerste doorsnede is ter hoogte van de eerste vleugel gezien vanaf het rijksmonumentale deel van het hoofdgebouw (zie bijlage 2). De andere vleugel aan de oostzijde, eveneens op de nominatie voor sloop, kent eenzelfde opbouw. Op de bouwtekening is te zien dat de onderkant van de vloer in het souterrain op circa 1,95 m –mv is aangelegd. Het souterrain is onder de gehele oostvleugel aanwezig blijkens een plattegrond van het gebouw (zie bijlage 2). De funderingspalen gaan tot circa 2,70 m –mv de grond in en lijken alleen aanwezig onder de lijn van de buitenmuren.

Aan de westzijde van het huidige plangebied heeft tot voor kort ook een gebouw gestaan, dit is inmiddels gesloopt. Volgens informatie van de opdrachtgever hadden de gebouwen een strokenfundering tot circa 60 à 70 cm –mv. Het gebouw had een kruipruimte, maar geen kelderruimte.⁷ De diepte van de kruipruimte was ca. 1 m.

⁶ Miedema 2010.

⁷ Fenu (2017), bijlage 2.

Figuur 6. Overzicht van het plangebied met daarop: de bestaande bebouwing, de reeds gesloopte gebouwen, de nog te slopen oostvleugel en de geplande nieuwbouw.

Conclusie & advies

Conclusie

Binnen het plangebied of in de nabije omgeving hebben reeds verschillende archeologische onderzoeken plaatsgevonden. Hieruit blijkt dat in het oostelijk deel van het plangebied de bodem goed intact is (het gaat hier om een esdek met aan de basis daarvan een cultuurlaag. Bij opgravingen ten noordoosten van het plangebied zijn nederzettingssporen uit de perioden ijzertijd, Romeinse tijd en vroege middeleeuwen aangetroffen. De verwachting is dat deze sporen richting het oosten en zuidoosten ook aanwezig zijn. De huidige te slopen gebouwen in de oostvleugel hebben slechts ten dele de bouwvlakken voor de nieuwbouw verstoord, tot 1,95 m –mv (zie figuur 6 en bijlage 2). De nieuwbouw aan de oostzijde is deels gepland op ongeroerde grond en daarbij blijft de archeologische verwachting onverminderd hoog.

Tijdens de vooronderzoeken is het westelijke deel van het plangebied telkens afgeschreven vanwege een verstoorde bodemopbouw. Er is immers geen esdek en/of cultuurlaag meer aanwezig, en de bodem is tot in de top van de C-horizont verstoord (zie ook bijlage 1).⁸ Tijdens het proefsleuvenonderzoek ten noorden van het huidige plangebied zijn aan de westelijke zijde geen archeologische sporen aangetroffen, waarschijnlijk als gevolg van de verstoorde bodem. De top van de (verstoorde) C-horizont is hier gelegen vanaf 0,85 m –mv. De reeds gesloopte gebouwen uit het verleden, aan de westzijde van het bestaande hoofdgebouw, hadden een strokenfundering tot 70 cm –mv en een kruipruimte van ca. 1 m diep.

Advies

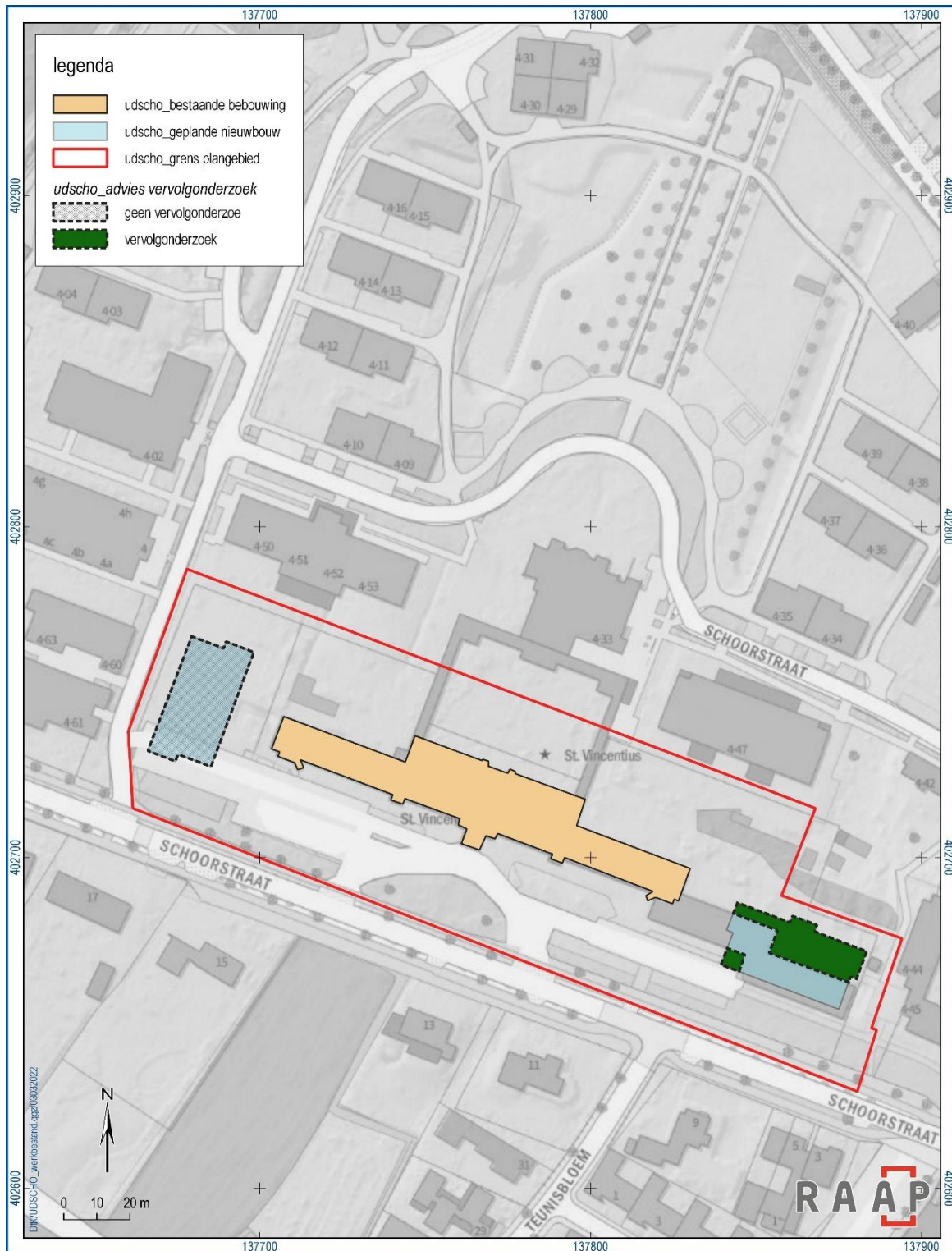
RAAP adviseert om op locatie van de nieuwbouw aan de oostzijde een archeologisch proefsleuvenonderzoek uit te voeren vanwege de hoge verwachting op archeologische resten buiten de contouren van de bestaande oostvleugel (390 m² – zie figuur 7). Dit onderzoek kan het beste na de sloop van het gebouw plaatsvinden. Het is wel sterk aan te bevelen om eerst tot aan het maaiveld te slopen, zodat de grond (en mogelijke archeologische resten) rond de bestaande fundering zoveel mogelijk ongeroerd blijft. Indien behoudenswaardige resten aanwezig zijn in de proefsleuf kan een directe doorstart naar een opgraving plaatsvinden om de resten *ex situ* veilig te stellen. Op die manier is eventuele vertraging voor de nieuwbouw niet aan de orde of slechts minimaal en kan de geplande bouwput archeologisch worden onderzocht.

RAAP adviseert om ter hoogte van de geplande nieuwbouw aan de westzijde geen nader archeologisch onderzoek uit te voeren (zie figuur 7). De vooronderzoeken in het plangebied en aan deze zijde buiten het plangebied laten alleen een verstoorde bodemopbouw zien en geen sporen van archeologische resten.

Een proefsleuvenonderzoek dient te zijn gebaseerd op een door het bevoegd gezag (de gemeente) goedgekeurd Programma van Eisen (PvE).

⁸ Miedema 2010.

Het bovenstaande betreft slechts een advies voor vervolgonderzoek. De bevoegde overheid (gemeente Udenhout) neemt de uiteindelijke beslissing over de te volgen strategie en selectiekeuzes aangaande vervolgonderzoek.

Figuur 7. Advieskaart voor vervolgonderzoek.

Literatuur

- Fenu, M., 2017. Asbestinventarisatie plangebied Schoorstraat 4, SGS Search Ingenieursbureau B.V., projectidentificatiecode RFI-17-00010631-SI, Heeswijk.
- Miedema, F.R.P.M., 2011. Plangebied zorgcentrum Vincentius te Udenhout. Archeologisch inventariserend veldonderzoek (verkenkende fase), BAAC-rapport V-10.0439, Deventer.
- Pronk, E.C., 2012. Plangebied zorgterrein ASVZ Vincentius. Inventariserend veldonderzoek (proefsleuven en booronderzoek), RAAP-rapport 2478, Weesp.
- Pronk, E.C., 2014. Aan de rand van De Brand. Een opgraving van perifere nederzettingssporen uit de IJzertijd, Romeinse tijd en Vroege Middeleeuwen in het plangebied ASVZ-locatie Vincentius te Udenhout, gemeente Tilburg, RAAP-rapport 2709, Weesp.
- Putten, M.J. van, 2010. Plangebied zorgcentrum Vincentius, schoorstraat 4 te Udenhout. Archeologisch bureauonderzoek, BAAC-rapport V-10.0327, Deventer.
- Suijlekom, J.J. van, 2003. Aanvullende archeologische inventarisatie, Udenhout Schoorstraat (gemeente Tilburg), Bilan-rapport 2003/21, Tilburg.

Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices

Figuren

Figuur 1. De locatie van het plangebied (in rood) en de ligging in Nederland (zie inzet).	2
Figuur 2. De herinrichtingsplannen voor het St. Vincentius (bron: opdrachtgever, nabewerking door RAAP).	3
Figuur 3. De reeds uitgevoerde veldonderzoeken (excl. bureaustudies) in of nabij het plangebied in een straal van circa 500 m (bron: Archis3).	5
Figuur 4. Het plangebied geprojecteerd op de hoogtekkaart van de AHN3 (bron: www.ahn.nl).	6
Figuur 5. Het plangebied geprojecteerd op de topografische kaarten van 1958, 1981, 1998 en 2020.	7
Figuur 6. Overzicht van het plangebied met daarop: de bestaande bebouwing, de reeds gesloopte gebouwen, de nog te slopen oostvleugel en de geplande nieuwbouw.	9
Figuur 7. Advieskaart voor vervolgonderzoek.	11

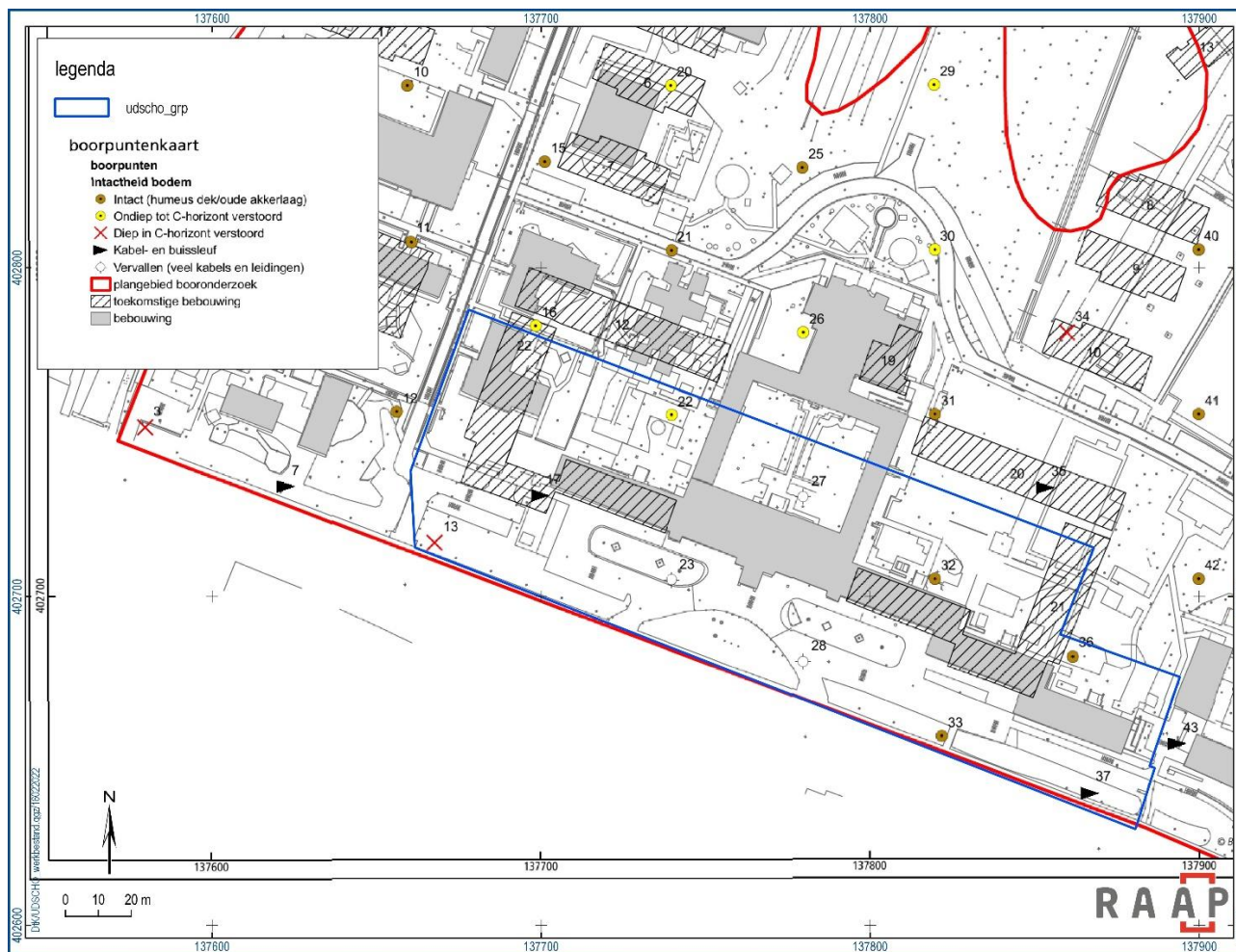
Tabellen

Tabel 1. Overzicht reeds uitgevoerd archeologisch onderzoek in of nabij het plangebied.	4

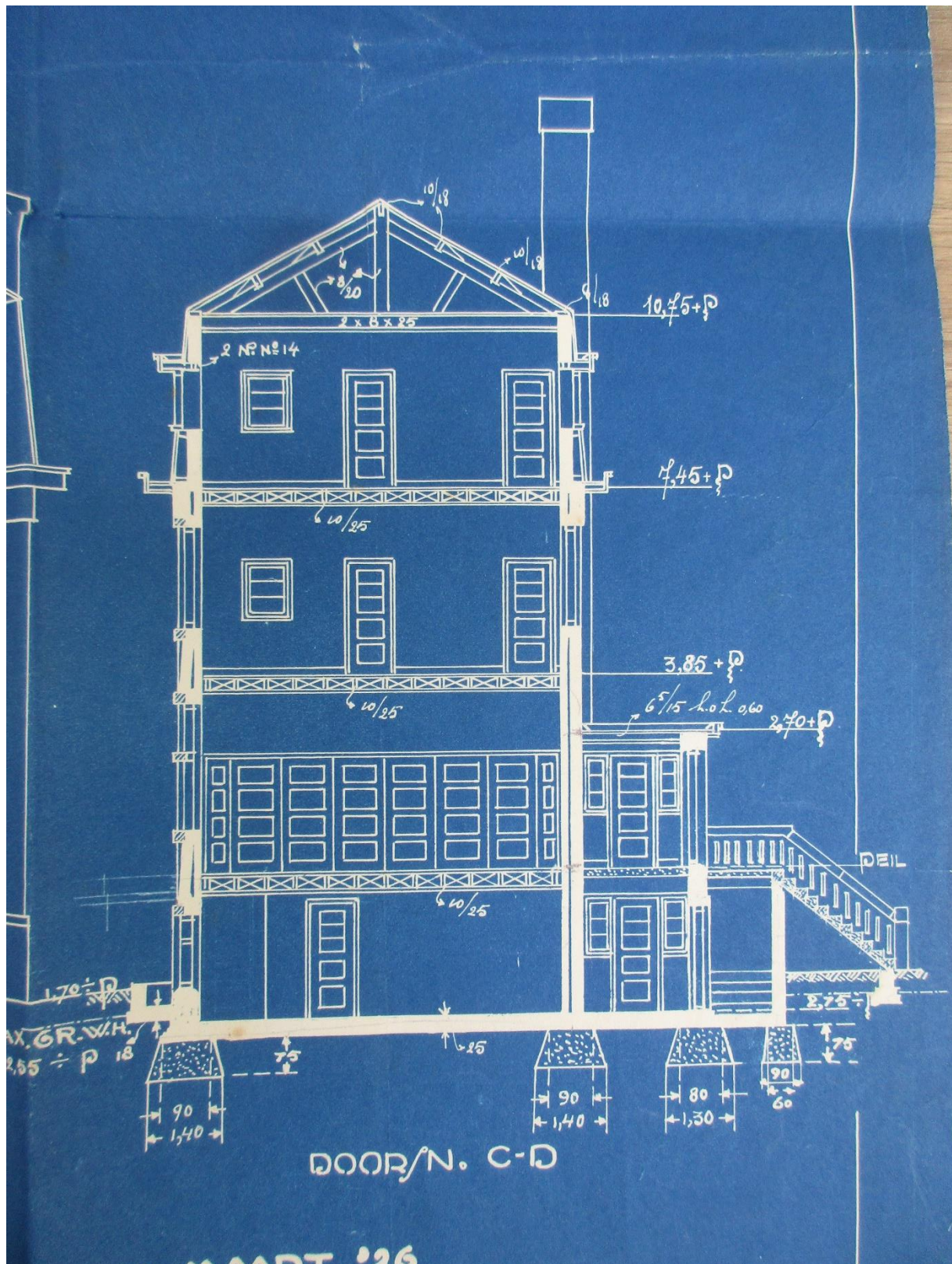
Bijlagen

- Bijlage 1. Plangebied op boorpuntenkaart vooronderzoek BAAC (2010)
- Bijlage 2. Bouwtekeningen oostvleugel

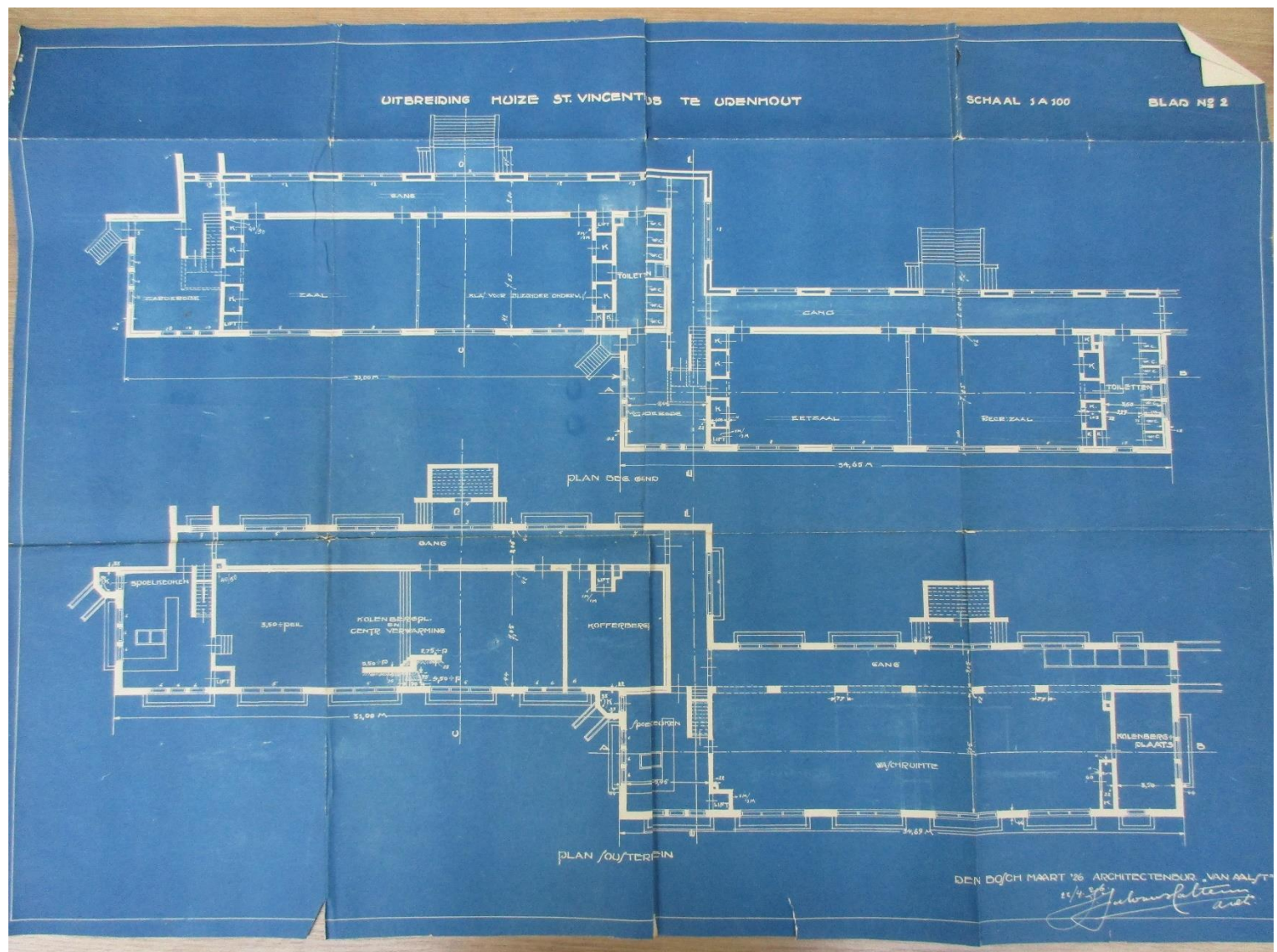
Bijlage 1. Plangebied op boorpuntenkaart vooronderzoek BAAC (2010)

Bijlage 2. Bouwtekeningen oostvleugel

Bron: opdrachtgever VOF Udenhout Vincentius.

Bron: opdrachtgever VOF Udenhout Vincentius.